

el Bizáncba az a népes csapat, amelyet aztán nem engedtek Magyarországra belépni és egy hosszas velencei kitérővel tudták csak céljukat elérni. A küldöttségről a bizánci források mit sem tudnak, ám a küldöttség valóban eljuthatott a bizánci császárig, akitől értékes ereklyéket, köztük a Szent keresztet kapták meg. A probléma a leánykéréssel az, hogy sem VIII. Konstaninnak sem Romanos Argyrosnak nem volt olyan életkorú közeli rokona, aki szóba jöhetett volna. Mégpedig egy gyermektelen trónörökös számára csakis egy szülőképes életkorú ara jöhetett számításba. Ezt minden bizonnyal a német udvarban is tudták, így a küldöttség és a tárgyalások célja a szerző szerint alapvetően a dél-itáliai érdekszférik kérdése és a két birodalom közötti jó viszony fenntartása (semmint a leánykérés vagy egy Magyarország elleni esetleges szövetség) lehetett.

Egy lehetséges bizánci feleségnél sokkal nagyobb gyakorlati haszonnal járt III. Henrik számára az 1043-ban Poitou-i Ágnessel kötött házasság, ami egyszerre biztosított számára befolyásos rokonságot és kapcsolati hálót Lotaringiában és Burgundiában, amint az Hanna Vollrath és Rolf Grosse tanulmányaiból kiderül. Ennek ellenére a házasságot a kortársak, elsősorban az egyháziak, kemény kritikával illették, mivel túlságosan közeli rokonnól volt szó, másfelől az új feleség a német udvarban szokatlan szokásokat és viseletet honosított meg. Ágnes apja, V. Vilmos aquitániai herceg hihetetlen nagy hatalommal és tekintéllyel rendelkezett, rajta keresztül a legnevesebb francia hercegi dinasztiákkal került rokonságba. Burgundia egyébként is új szerzemény volt, örökség útján csak 1032-ben szerezte meg II. Konrád. A német királyi hatalom érvényesítése csak lassan indulhatott meg, s 1037-ig fegyveres ellenállással is számolnia kellett.

A kötetet Gerhard Lubichnak a tanulmányokat összefoglaló zárszava zárja. A tanulmányok meggyőzően igazolják, hogy a XI. századi magyar–német kapcsolatokat nem lehet csak a magyarországi források alapján megírni. Ehhez nyújtanak segítséget az eseményeket a kor német birodalmi nagypolitikájába helyező és értelmező monográfiák és tanulmánykötetek, így jelen kötet a magyar középkori történelem megértéséhez is rendkívül értékes hozzájárulás.

Veszprémy László

VERONIKA PROSKE

**DER ROMZUG KAISER SIGISMUNDS (1431–1433)
POLITISCHE KOMMUNIKATION, HERRSCHAFTSREPRÄSENTATION
UND -REZEPTION**

(Regesta Imperii – Beihefte: Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters 44, 2018. Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar, 2018. 447 o. ISBN 978-3-412-50032-0)

A magyar olvasót nem lepi meg a mű témaválasztása, hiszen a reprezentatív budapesti Zsigmond kiállítások és katalóguskötetek (1996, de különösen 2006)¹ megjelenése óta Zsigmondban a diplomácia és az uralkodói reprezentáció kihasználásának európai léptékű nagymesterét tiszteljük, míg korábban csak egy szálnalmas és pénztelen, a csatatere-

¹ Művészet Zsigmond király korában 1387–1437. I. k. Tanulmányok, II. k. Katalógus. Szerk. *Beke László – Marosi Ernő – Wehli Tünde*. Budapest, 1987.; *Sigismundus rex et imperator*. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában 1387–1437. Szerk. *Takács Imre*. Mainz, 2006. (Németül és franciául is.)

ken vereségeket elszenvedő politikust láttunk benne. Zsigmond említett erényeinek megnyilvánulására látványos lehetőséget kínált több éves itáliai tartózkodása, aminek csúcspontját római császárkoronázása jelentette. Meglepő, hogy a hazai és nyugati szakirodalom ezeknek az éveknek korábban milyen csekély figyelmet szentelt, talán éppen a király alakját elhomályosító negatív előítéletek alapján. Annál örvendetesebb, hogy Zsigmond itáliai útját az utóbbi években számos tanulmányban és monográfiában tárta fel E. Kovács Péter, a római Magyar Intézet korábbi igazgatója, melyek sorát a most bemutatásra kerülő, Münchenben megvédett disszertációján alapuló könyvével Veronika Proske gyarapított tovább. Proske joggal utal arra, hogy a magyar szerzők magyar nyelvű művei milyen csekély hatást gyakoroltak a nemzetközi kutatásra, igaz, E. Kovács munkái sem csak magyarul jelentek meg. Közülük az egyik el is került a szerző figyelmét.² Az már csak sajnálatos egybeesésnek tekinthető, hogy a magyar szerző legutóbbi, részben azonos témakört tárgyaló német nyelvű monográfiáját Veronika Proske már nem tudta használni, noha magyar nyelvű munkáit igyekezett figyelembe venni.³ Talán legfájdalmasabb, hogy a Zsigmond-kori oklevéltár sem került megemlítésre a könyvben, ami mégiscsak a legjelentősebb teljesítménye a hazai Zsigmond-kutatásnak, igaz időköre még nem érte el az itáliai utazás éveit. Az is igaz persze, hogy a könyvben hasznosított forrásanyag gerincét és a kötet igazi újdonságát az itáliai városi levéltárak fennmaradt, hatalmas mennyiségű korabeli nyilvántartásainak, számadás köteteinek hasznosítása jelenti.

Zsigmond itáliai útja már a kortársak, a vele utazó nemzetközi kíséret és az itáliaiak számára is meghatározó élményt jelentett. Nem egyszerűen az a tény hogy valaki békésen vonul keresztül a félszigeten, hanem az uralkodó személyét övező páratlan megbecsülés, a tiszteletére szervezett szertartások, a végeláthatatlan fogadások és ünnepek miatt. A huszita háborúk kellős közepén, 1431 novemberében érkezett Itáliába, s Milánóban már november végén itáliai királlyá koronázták, majd a császárbarát városokon, így Pármán át 1432 júliusában érkezett a forrásait tekintve talán legjobban kutató városba, Sienába, ahol hosszú hónapokon át, egészen 1433 áprilisáig időzött a városi magisztrátusok nem kis költségére és bosszúságára. Az év májusától augusztusig Rómában tartózkodott, ahol IV. Jenő pápa május 31-én császárrá koronázta, s ezután Perugia, Ravenna, Ferrara, Mantova érintésével októberre Bázelig, az éppen ülésező zsinat székvárosáig jutott el. Nem véletlenül, mert a zsinat támogatásának előmozdítása éppen egyik legfontosabb célja volt utazásának.

A kötet az itáliai tartózkodást elsőként a király diplomáciai stratégiájába helyezi el, s ebben Milánó, Siena, Róma, Firenze, Velence és Aragónia helyét vizsgálja. A következő fejezetek az utazás és tartózkodás részleteit, az uralkodó környezetének, kíséretének tagjait – külön fejezetet szentelve Tallóci Matkónak –, tanácsosait és kancelláriáját mutatja be, elemzi a rájuk vonatkozó forrásokat. A forrásokból a legérdekesebb részletek az ottani tartózkodás költségeire, a keletkezett adósságra és hitelekre, a városi előjárók és a kíséret viszonyára vonatkozóan derülnek ki. A szertartások közül természetesen a bevonulás, az *adventus* és üdvözlés részletei a legjobban összehasonlíthatók, míg a koronázási szertartás a legapróbb részleteiben is ismert, s emléke a Szt. Péter székesegyház bronz kapuján, Filarete domborművén mindmáig megtekinthető. Választ kapunk arra, hogy a császár

² E. Kovács Péter: L'imperatore Sigismondo a Gubbio. In: *Annuario dell'Accademia d'Ungheria in Roma* 2002–2004. Szerk. Csorba László – Komlóssy Gyöngyi. Roma, 2005. 187–197. o.

³ E. Kovács Péter: *König Sigismund in Siena*. Budapest, 2018.

miként tudta megkedveltetni magát itáliai alattvalóival, számtalan cím és méltóság adományozásával magához vonzani és pénzadományokra bírni a helyi vezető réteget.⁴ Ennek mindmáig olvasható emlékei a humanisták üdvözlő beszédei, a kihallgatásokon elhangzottak és a neki ajánlott művek.

Zsigmondnak ugyan nem sikerült Itáliában a császári hatalmat és befolyást helyreállítani, de legalább békés eszközökkel próbálkozott. A városállamok közötti konfliktusokban sikeres békeközvetítőként jelent meg, s ennek köszönhette, hogy a vele nem szimpatizáló, Pisát is meghódító és nagyhatalommá erősödő Firenze is jelentős összeggel támogatta az itáliai utat. Zsigmond mindeközben belecsöppent a firenzei és luccai harcokba, melyek során egy fiatal magyar nemes is életét veszítette. Sienát támogatták Zsigmond katonái, 1432-ben Camposelvolinál 600-an vesznek részt a firenzeiek elleni harcokban. Az itáliaiak el is csodálkoztak Zsigmond kíséretének kis számán, ami a korábbi és későbbi német császári vonulásokhoz (*Romfahrt*) képest valóban lényegesen alacsonyabb, 1000–1500 közötti volt, de ezt kiegészítették az itáliai városok, így főleg Milánó által biztosított váltakozó számú, olykor több ezres létszámot kitevő lovasok és gyalogosok. Az öt kísérő tűzfegyverekkel felszerelt gyalogosok, vagy az íjászok azonban elismerést keltettek a helyiekben.

A helyi humanistákkal való kapcsolatának páratlan, nálunk eddig kevés figyelmet kapott emlékére Proske is felfigyelt, amikor kiemelte Andrea Biglia alakját. Utal arra, hogy Andrea Biglia milánói humanista (†1435) *Commentarii de defectu fidei in oriente* című, 1433-ban befejezett munkájában többször is foglalkozik a magyar uralkodó kereszties háborúk történetében játszott szerepével. Ezzel összefüggésben a műből kiderül, hogy egy keleti történeti összefoglalás megírására maga Zsigmond hívta fel Andrea Biglia figyelmét, amikor az uralkodó 1432–1433-ban Sienában tartózkodott. Először csak két, keletről érkezett görög levelet fordíttatott le vele a király, majd megbízta egy régi kézikönyv naprakésszé tételével, ami valószínűleg a jól ismert örmény herceg, Hayton 1307-ben, eredetileg franciául lediktált munkája volt. A feladattal Biglia rohammunkában még a császár Sienából való távozása előtt elkészülhetett, még ha a munkát nem is Zsigmondnak ajánlotta, de név szerint egy újabb kereszties hadjáratra biztatta.⁵

A képzőművészetben és a Zsigmond-ikonográfiában is meghatározó az itáliai utazás, amiből a kötet végén képmelléklet formájában egy bő válogatást találunk. Nem kevésbé hasznos, hogy táblázatos formában áttekintette még egyszer a kiváltságleveleket elnyert itáliaiak listáját, valamint közzétette a császár előtt tartott vagy neki ajánlott beszédek és költemények katalógusát, a pontos forráshellyel.

A kötet fontos műve a nemzetközi Zsigmond-kutatásnak, s együtt olvasva a magyar nyelvű publikációkkal a magyar király páratlanul részletesen dokumentált itáliai utazása és diplomáciai játéka tárul fel az olvasó előtt.

Veszprémy László

⁴ Erre lásd ismertetésünket: *Gisela Beinhoff*: Die Italiener am Hof Kaiser Sigimunds. *Hadtörténelmi Közlemények*, 109. (1996) 3. sz. 169–170. o.

⁵ BAV Vat. lat. 5258, fols. 83v–118v. 83r.: „Hortatusque est, si quid otii haberem, haec alio quodam scribendi genere facerem, nostris ut essent notiora”, itt 256., 263. o. A szintén ehhez az időszakhoz és a keleti kapcsolatokhoz tartozó Mignanelli tevékenysége már korábban is ismert volt a hazai szakirodalomban, sienai követként üdvözli Zsigmondot itáliai királlyá való koronázása alkalmával. Vö. *Angelo Michele Piemontese*: La lingua araba comparata da Beltramo Mignanelli (Siena 1443). *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungariae*, 48. (1995) 1–2. sz. 155–170. o.